

ҚАЗАҚСТАН ҰЛТТЫҚ БАНКІ

**КРЕДИТТЕУ
ЖӨНІНДЕ
БАНКТЕРГЕ
ПІКІРТЕРІМ ЖҮРГІЗУ**

**2021 ЖЫЛҒЫ
3-тоқсан**

Кредиттеу жөнінде банктерге пікіртерім жүргізу

2021 жылғы 3-тоқсан

Корпоративтік секторды кредиттеу

Пікіртерім нәтижелері бойынша 3-тоқсанда бизнес тарапынан кредитке сұраныс әртүрлі бағытта өзгерді. Мәселен, шағын бизнестің кредитке сұранысының өсуі жалғасты, орта бизнес тарапынан сұраныс өткен тоқсанның деңгейінде бағаланады, ал ірі бизнес бойынша – төмендеуде (1-сурет). Жекелеген банктерде шағын және орта бизнесті кредиттеу талаптары шамалы жеңілдетілді (2-сурет).

Өткен жылғы 3-тоқсаннан бастап жалғасатын шағын бизнес тарапынан кредиттерге сұраныстың үздіксіз өсуі негізінен шағын және микрокәсіпкерлік субъектілерінің кепілсіз қарыздарға сұранысы есебінен сақталып отыр. Бұл сегментте келіп түскен кредиттік өтінімдер саны 3-тоқсанда 43%-ға ұлғайып, 221 мың мөлшерінде жаңа ең жоғарғы шегіне жетті, ал өтінімнің орташа мөлшері 21 млн теңгеге дейін 1,5 есе ұлғайды. Респонденттер қарыз алу үшін өтініштер санының өсуін бизнес субъектілерінің кредит төлеуге қабілеттілігін бағалаудың скорингтік модельдерін дамыту және белсенді қолдану арқылы түсіндіреді, бұл кредиттік өтінімдерді өңдеу уақытын едәуір қысқартады. Ірі банктерінің пікірінше, Бизнестің жол картасы-2025 бағдарламасы шеңберінде мемлекет тарапынан көрсетілетін шағын бизнеске қолдау бұрынғысынша кредитке сұраныстың өсуіне ықпал етеді. Алайда, осы бағдарлама шеңберінде қарыздарды кепілдендіруге және сыйақы мөлшерлемелерін субсидиялауға бөлінетін лимиттелген көлемдерге байланысты клиенттер жиі жалпы талаптар бойынша кредиттеледі.

Орта кәсіпкерлік сегментіндегі кредиттерге сұраныс индикаторының өткен тоқсан деңгейінде сақталуына қарамастан (1-сурет), жекелеген банктер орта бизнес субъектілері үшін де қысқа мерзімді кепілсіз скорингтік қарыздарды жиі ұсына бастады. Нәтижесінде орта бизнес сегменті бойынша өтініштер саны өсті, бірақ кредиттік өтінімнің орташа көлемі айтарлықтай төмендеді. Мәселен, келіп түскен кредиттік өтінімдер саны 3-тоқсанда 1,3 мыңға дейін 27%-ға өсті, ал өтінімнің орташа мөлшері 59%-ға төмендеп, 512 млн теңгені құрады.

Ірі кәсіпкерлік субъектілері тарапынан кредиттерге сұраныс соңғы 2 тоқсанда айтарлықтай төмендеді (1-сурет). Банктердің пікірінше, ірі қарыз алушылар бір жағынан коронавирустық пандемиядан кейін баяу қалпына келеді, тиісінше кредитке алуға өтініш аз берілді, екінші жағынан, көптеген ірі клиенттер кейінге қалдырылған сұранысты жүзеге асыру нәтижесінде 2021 жылдың басында қарыз алу қажеттілігін қанағаттандырды. Ірі бизнес сегментінде 2021 жылы тоқсанда түскен кредиттік өтінімдердің орташа саны (239 өтінім) 2020 жылғы тоқсандағы деңгейде қалады, бірақ 2019 жылғы деңгейден әлі де 28%

төмен. Дегенмен, ірі қарыз алушылар өтінімінің орташа мөлшері 3-тоқсанда пандемияға дейінгі деңгейге жетіп, 7 млрд теңгені құрады.

Бизнестің кредиттерге өтінімдері бойынша мақұлдау коэффициенттері өткен тоқсандағы 44%, 76% және 62%-бен салыстырғанда шағын, орта және ірі бизнес үшін 3-тоқсанда, тиісінше 38%, 61% және 49%-ды құрап, т/т төмендеді. Шағын бизнес сегментіндегі мақұлдаудың салыстырмалы төмен деңгейін банктер онлайн сервистерді кеңейту және клиенттер арасында көбірек қолданыла бастаған тәуекелдерді бағалаудың скорингтік жүйелерін пайдалану аясында келіп түсетін өтінімдер санының өсуімен байланыстырады. 3-тоқсанда орта бизнеске кредиттерді мақұлдау үлесінің төмендеуіне қарамастан, бұл деңгей орта есеппен алғанда өткен жылғы көрсеткіштерден жоғары деңгейде қалып отыр. Ірі бизнес сегменті бойынша мақұлданған өтінімдер саны салыстырмалы түрде де, абсолютті түрде де азаяды. 3-тоқсанда олардың саны 102 болды, бұл 2018 жылдан бергі ең төменгі көрсеткіш. Бұрын ірі бизнесті белсенді кредиттеген жекелеген банктер соңғы жылдары ШОБ клиенттеріне қайта бағдарлануға және портфельді барынша әртарапандыруға ұмтыла отырып, осы сегментті аз кредиттеуде.

Шағын және орта бизнесті кредиттеу тараптары біршама жеңілдеді. Көп жағдайда банктер кредит бойынша өтінімдерді қарау жылдамдығының артқанын атап өтеді. Сондай-ақ ірі банктер жақын арада экономиканың өсуін күтіп, жекелеген салалар бойынша тәуекел деңгейін қайта қарады.

Соңғы жылы шағын кәсіпкерлік субъектілеріне жылдам кредит өнімдерін ұсынудың белсенді өсуі нәтижесінде жеке кәсіпкерлердің банк жүйесі бойынша несие қоржыны есепті тоқсанның соңында 70%-ға өсіп, 601 млрд теңгені құрады. Ірі банктерінің пікірінше, бұл тренд келесі жылы да жалғасады. Олардың пікірінше, осы сегменттегі кредиттеудің ену деңгейі өте төмен, бұл банктердің шағын бизнес субъектілерінің портфелін құруға деген ұмтылысын түсіндіреді.

Келесі тоқсанда банктер шағын және орта бизнестің кредитке сұранысының өсуін жалғастырады деп күтеді. Көп жағдайда банктер келесі тоқсанда бизнесті кредиттеу талаптарының өзгеруін күтпейді.

Жеке тұлғаларды кредиттеу

3-тоқсанда жеке тұлғаларды кредиттеуге сұраныс кепілді және кепілсіз тұтынушылық кредиттеу сегментінде артты, ал ипотекалық қарыздар мен автокредиттерге сұраныс біршама төмендеді (5-сурет).

Халықтың ұзақ пайдаланылатын тауарларға арналған шығыстардың ұлғаюы және ірі банктердің маркетингтік акциялары мен науқандарын жүргізуі есепті тоқсанда тұтынушылық қарыздар сұранысының өсуіне айтарлықтай әсер етті. Сонымен қатар, кейбір банктерде тұтынушылық қарыздар бойынша кредиттеу талаптарын қайта қарауда барынша сапалы клиент үшін бәсекелестік маңызды рөл атқарды. Осылайша, есепті тоқсанда жекелеген банктер клиенттердің төлем қабілеттілігіне қойылатын талаптарды төмендетіп (8-сурет), кредиттік лимит мөлшерін ұлғайтты және қарыздары бойынша пайыздық мөлшерлемелерді төмендетті (9-сурет), сондай-ақ кепілсіз тұтынушылық қарыздар сегментінде пайдаланылатын скорингтік модельдердегі шекті мәндерді қайта қарады. Нәтижесінде кепілмен және кепілсіз тұтынушылық қарыздар бойынша келіп түскен өтінімдер саны тиісінше 33%-ға және 8%-ға өсті. Алайда, мақұлдау үлесі кепілді қарыздар бойынша ғана 2%-ға ұлғайды, ал кепілсіз қарыздар бойынша-3%-ға қысқарды.

3-тоқсанда автокредиттерге сұраныс біршама төмендеді. Банктер салондарда жаңа көліктердің болмауын басты факторлардың бірі деп санайды, бұл олардың пікірінше, автомобильдер мен электроника өндірушілері арасында бәсекелестік туындатқан микросхемалардың жетіспеушілігімен байланысты. Автоөндіріс нарығында қалыптасқан жағдай, сондай-ақ «Қазақстанның Даму Банкі» АҚ-тың жеңілдікпен автокредиттеу бағдарламасын тоқтата тұруы банктерді өз өнімдері бойынша кредит беру талаптарын қайта қарауға ынталандырды. Мәселен, жекелеген ірі банк сыйақы мөлшерлемесін төмендетіп, кредиттік скоринг шеңберінде шекті мәндерін қайта қарады. Алайда, келіп түскен өтінімдер санының 10%-ға өсуіне қарамастан, олар бойынша мақұлдау үлесі алдыңғы тоқсан деңгейінде қалды.

Есепті тоқсанда ипотекалық кредиттеуге сұраныс біршама дәрежеде ірі банктерде азайды. Банктердің пікірінше, сұраныстың төмендеуі жылжымайтын мүлік нарығындағы жоғары бағалармен және «Баспана-Хит» мемлекеттік бағдарламасының жабылуымен байланысты. Мемлекеттік бағдарламалардың қысқаруына байланысты банктер ипотекалық кредиттеу талаптарын қайта қарау арқылы өз өнімдерін ілгерілетуге көбірек көңіл бөле бастады (6-сурет). Осылайша, 3-тоқсанда жекелеген банктер кепілдік талаптарын жеңілдетті, сыйақы мөлшерлемесін төмендетті, сондай-ақ бастапқы жарнаның ең төменгі мөлшерін қайта қарады және банк операциялары бойынша комиссияларды азайтты (7-сурет). Екінші жағынан, қарыз алушылардың ірі банкте кредит төлеу қабілеттілігін

бағалауға арналған скоринг жүйесін енгізу клиенттердің төлем қабілеттілігіне қойылатын талаптардың қатандатылуына әсер етті. Осылайша, ипотекалық қарыздар бойынша келіп түскен өтінімдер санының 27%-ға ұлғаюына қарамастан, ағымдағы тоқсанда олар бойынша мақұлдау үлесі 78%-дан 61%-ға дейін төмендеді.

Келесі тоқсанда банктер қамтамасыз етілген, сол сияқты қамтамасыз етілмеген тұтынушылық кредиттер бойынша, сондай-ақ автокредит бойынша да сұраныстың шамалы өсуін күтеді, ал ипотекалық кредиттерге сұраныс бойынша ағымдағы тоқсанның деңгейі сақталады деп күтілуде.

Зерттеу бойынша жалпы ақпарат

Кредиттеу жөніндегі пікіртерімді банктерге Ұлттық Банк кредиттік ресурстарға сұраныс пен ұсыныстарға өзгерістерді бағалау мақсатында тоқсан сайынғы негізде жүргізеді. Пікіртерім банктің жалпы кредиттік саясатын қалыптастыруға және тәуекелдерді басқаруға жауапты банктің басшыларына жіберілді. Зерттеу барысында жекелеген банктердің өкілдерімен сауалнама және кейіннен сұхбат алу арқылы барлық банктерге пікіртерім жүргізіледі.

Көптеген сұрақтарға жауаптардың нұсқалары төменде келтірілгендердің біреуін таңдауды пайымдайды:

-1 = айтарлықтай азаяды (азайды)/қатаңдайды (қатаңдады)

-0,5 = шамалы азаяды (азайды)/қатаңдайды (қатаңдады)

0 = бұрынғы деңгейде қалады (қалды)

0,5 = шамалы ұлғаяды (ұлғайды)/жеңілдейді (жеңілдеді)

1 = айтарлықтай ұлғаяды (ұлғайды)/жеңілдейді (жеңілдеді)

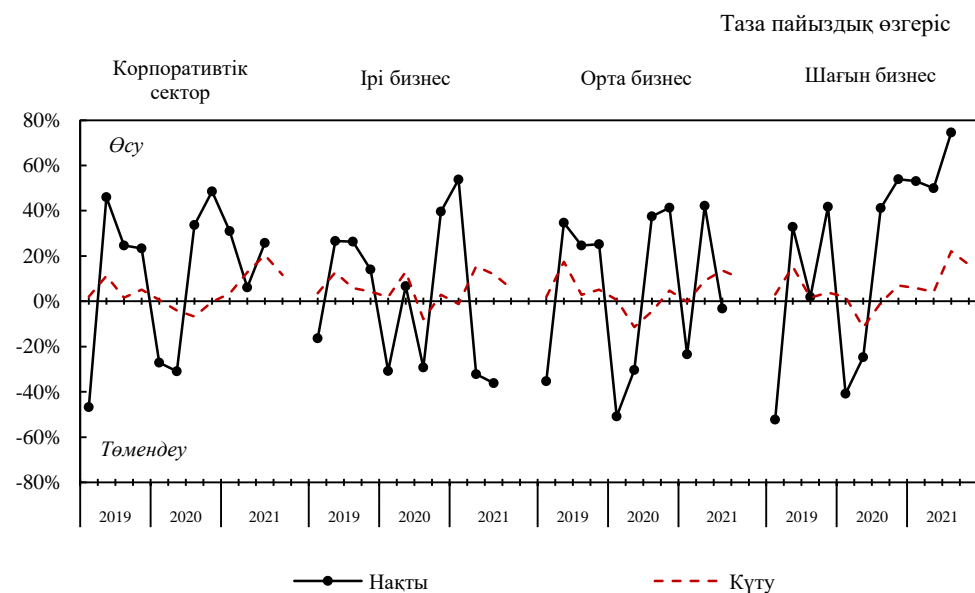
2018 жылғы 1-тоқсанға дейін зерттеу нәтижелері таза пайыздық өзгерісті (ТПӨ) – өлшемдердің ұлғайғанын (жеңілдегенін) белгілеген респонденттер үлесі мен оның азайғанын (қатаңдағанын) белгілеген респонденттердің үлесі арасындағы айырманы есептеу арқылы қарапайым орташа ретінде жинақталды.

2018 жылғы 1-тоқсаннан бастап зерттеу нәтижелері кредиттеу нарығының тиісті сегментіндегі банктердің үлесін ескере отырып ТПӨ-ге жинақталады. Аталған индикатордың мәні егер банктер «айтарлықтай азайды/қатаңдады» жауабын таңдаса -100%-дан бастап, егер банктер «шамалы айтарлықтай ұлғайды/жеңілдеді» жауабын таңдаса 100%-ға дейін құбылуы мүмкін.

Аталған ТПӨ индикаторының оң мәні өлшемдердің өсу (жеңілдеу) қарқыны туралы, теріс мәні – төмендегені (қатаңдағаны) туралы куәландырады. Бұл ретте, таза пайыздық өзгерістің мәні өлшемдегі өзгерістің шамасын көрсетпейді, тек өзгерістің өзін ғана көрсетеді.

Сонымен қатар 2018 жылғы 1-тоқсаннан бастап келіп түскен және мақұлданған кредиттік өтінімдер жөніндегі сұрақтар қосылды (№21, 22, 23 сұрақтар). Келіп түскен өтінімдердің жалпы саны кредиттік шешім (мақұлданды/ бас тартылды) қабылданған өтінімдерді, және зерттеу жүргізу барысында қаралып жатқан өтінімдерді қамтиды.

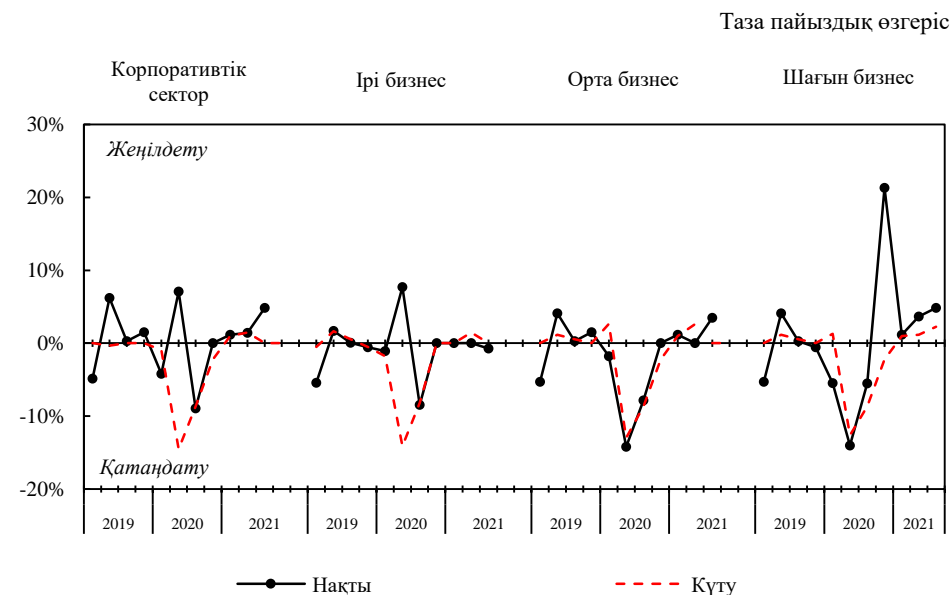
1-сурет. Кәсіпкерлік субъектілерінің кредит ресурстарына сұраныс

(а) №1 сұрақ: Кәсіпкерлік субъектілерінің кредитке сұранысы соңғы 3 айда қалай өзгерді (маусымдық ауытқуларды қоспағанда)? Сіздің пікіріңізше кәсіпкерлік субъектілерінің кредитке сұранысы келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс кәсіпкерлер тарапынан кредиттік ресурстарға сұраныстың ұлғаюының белгісі болады.

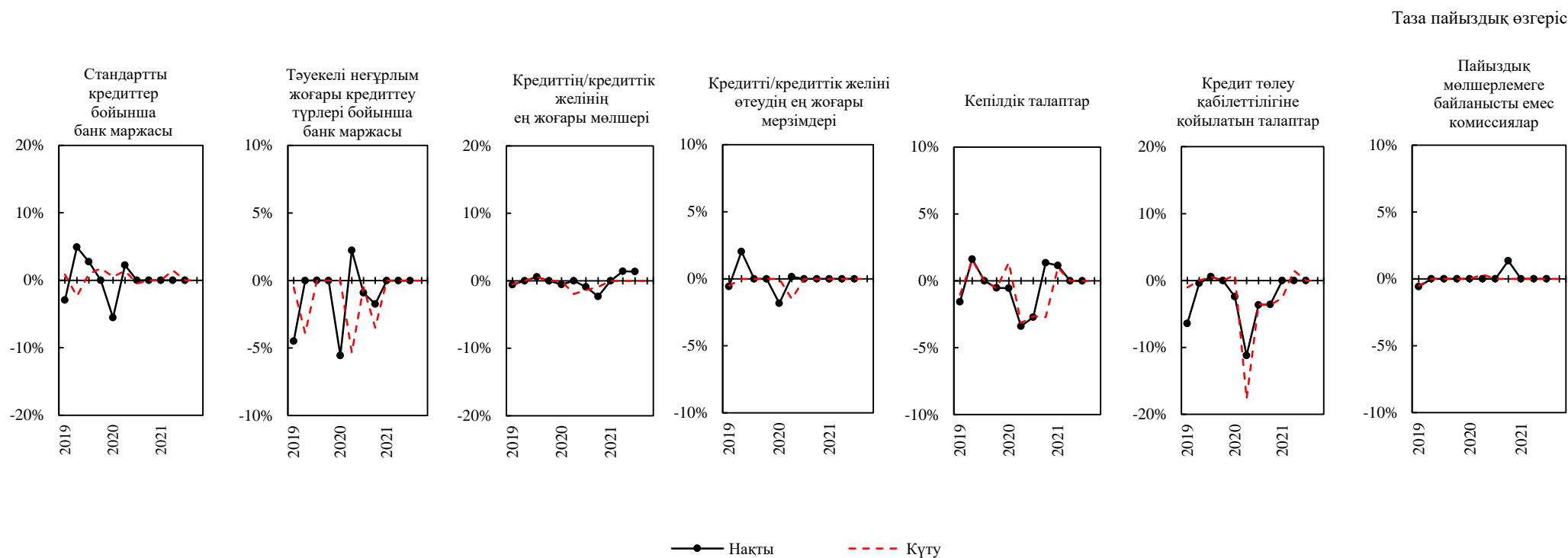
2-сурет. Корпоративтік секторды кредиттеу талаптары

(а) №5 сұрақ: Кәсіпкерлік субъектілерінің кредиттеу талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше кәсіпкерлік субъектілерінің кредиттеу талаптары келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс кредиттеу талаптарын жеңілдету белгісі болады.

3-сурет. Кредиттеудің жекелеген талаптары

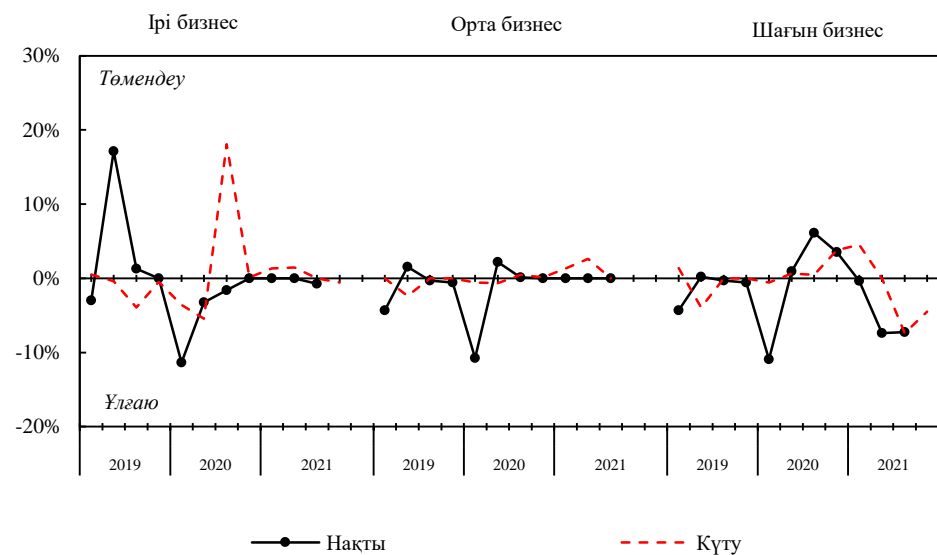

(а) №7 сұрақ: Кәсіпкерлік субъектілерін кредиттеудің төменде келтірілген талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше кәсіпкерлік субъектілерін кредиттеудің төменде келтірілген талаптары келісі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс кредиттеу талаптарын жеңілдету белгісі болады.

4-сурет. Кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемелері

Таза пайыздық өзгеріс

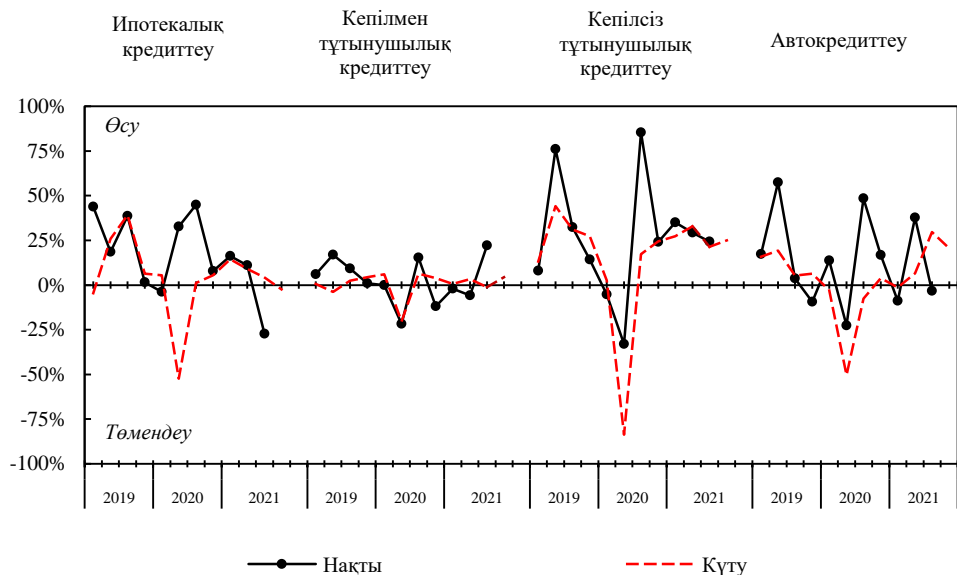

(а) №8 сұрақ: Кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза өзгеріс корпоративтік секторға арналған кредиттеріне сыйақы мөлшерлемелерінің төмендеу белгісі болады.

5-сурет. Жеке тұлғалар тарапынан кредит ресурстарына сұраныс

Таза пайыздық өзгеріс

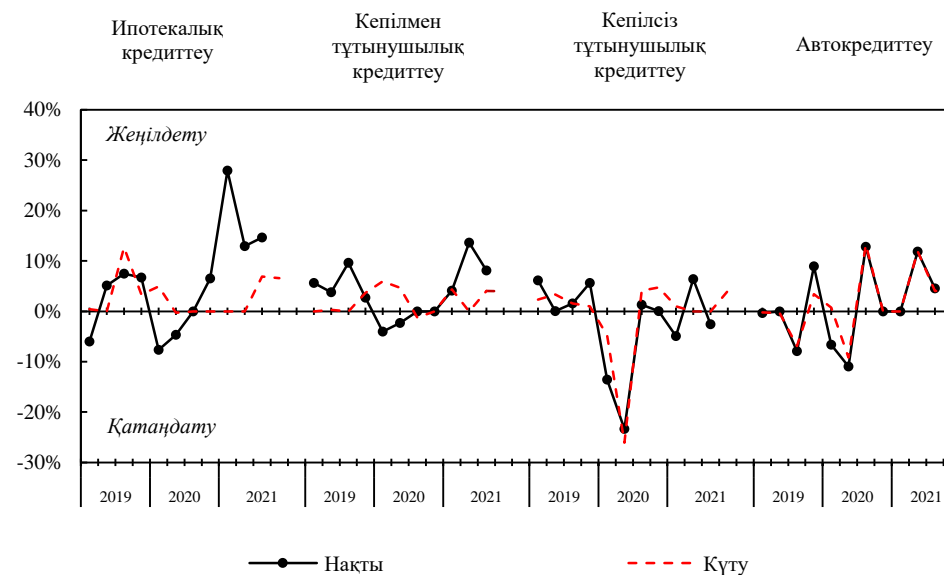

(а) №9 сұрақ: Жеке тұлғалардың кредитке сұранысы соңғы 3 айда қалай өзгерді (маусымдық ауытқуларды қоспағанда)? Сіздің пікіріңізше жеке тұлғалардың кредитке сұранысы келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс жеке тұлғалар тарапынан кредит ресурстарына сұраныстың ұлғаюының белгісі болады.

6-сурет. Жеке тұлғалардың кредиттеу талаптары

Таза пайыздық өзгеріс

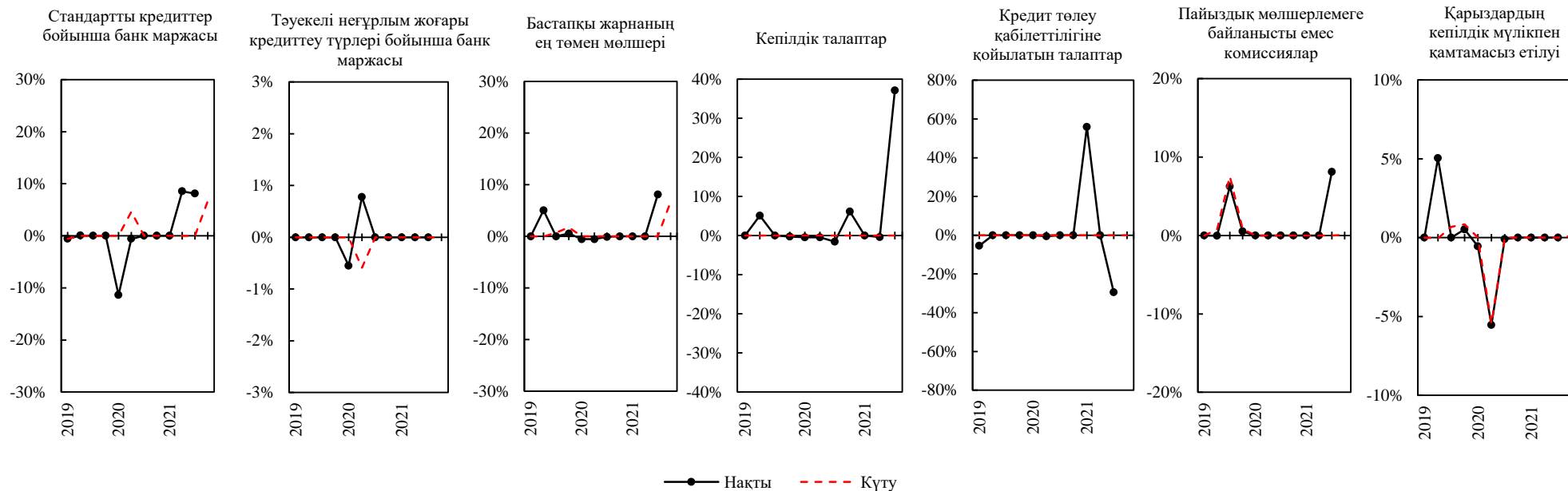

(а) №13 сұрақ: Жеке тұлғаларды кредиттеу талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше жеке тұлғаларды кредиттеу талаптары келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Оң таза пайыздық өзгеріс кредиттеу талаптарын жеңілдету белгісі болады.

7-сурет. Ипотекалық кредиттеу талаптары

Таза пайыздық өзгеріс

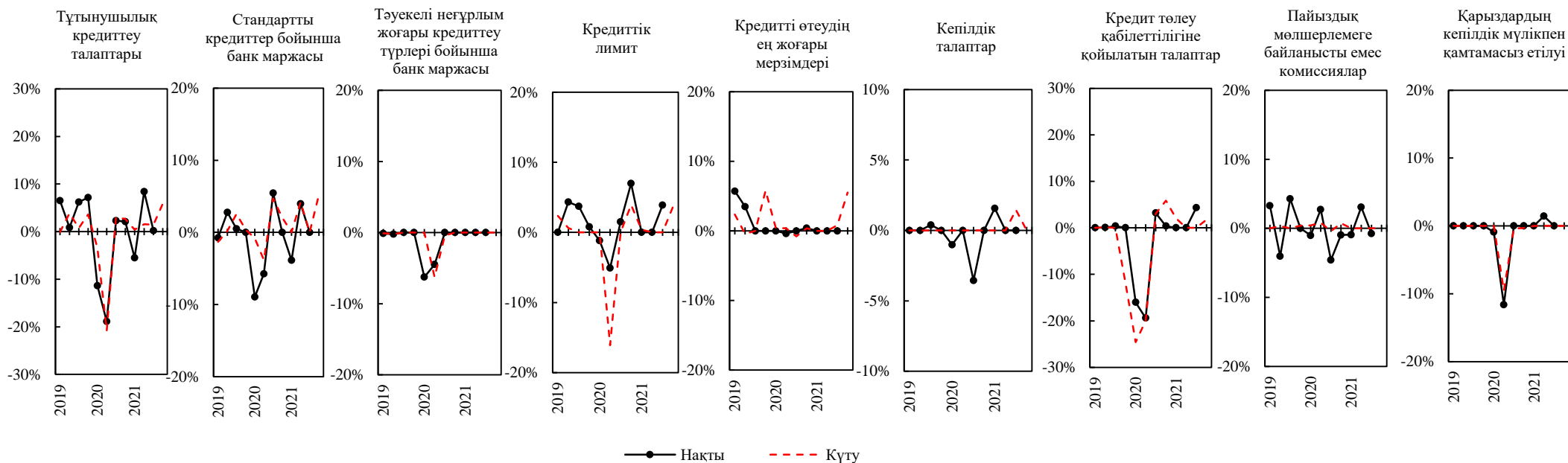

(а) №16 сұрақ: Ипотекалық кредиттеудің төменде келтірілген талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше ипотекалық кредиттеудің төменде келтірілген талаптары келесі 3 айда қалай өзгереді?

(б) Таза оң пайыздық өзгеріс ипотекалық кредиттеудің талаптары қысқаруының белгісі болады.

8-сурет. Тұтынушылық кредиттеудің талаптары

Таза пайыздық өзгеріс

- (a) №13 сұрақ: Жеке тұлғаларды кредиттеу талаптары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше жеке тұлғаларды кредиттеу талаптары келесі 3 айда қалай өзгереді?
 №15 сұрақ: Тұтынушылық кредиттеудің төменде келтірілген факторлары соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше тұтынушылық кредиттеудің төменде келтірілген факторлары келесі 3 айда қалай өзгереді?
- (б) Таза оң пайыздық өзгеріс тұтынушылық кредиттеудің талаптарын қысқарту белгісі болады.

9-сурет. Кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі

Таза пайыздық өзгеріс

- (а) №18 сұрақ: Кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі соңғы 3 айда қалай өзгерді? Сіздің пікіріңізше кредиттер бойынша сыйақы мөлшерлемесі келесі 3 айда қалай өзгереді?
- (б) Таза оң пайыздық өзгеріс жеке тұлғаларға арналған кредиттердің сыйақы мөлшерлемесін төмендету белгісі болады.